

¹² Kashchenko M.F. Ohliad nelikarskykh kultur Aklimatyziatsiinoho sadu Ukrainsoi akademii nauk // Zapysky fizyko matematychnoho viddil VUAN. – 1925. – T. 1. – Vyr. 4. – S. 20.

¹³ Shaitan I.M. Kultura persyka. (Byolohyia, yntroduktsyia, ahrotekhnika). – K.: Urozhai, 1967. – S. 67.

¹⁴ Shaitan I.M., Klieieva R.F. Dosvid vyvedennia novykh sortiv vynohradu na pivnochi Ukrainy // Aklimatyziatsiia roslyn. – K.: Vydannia AN URSR, 1959. – S. 98.

¹⁵ Tam samo.

¹⁶ Razvytye byolohyy na Ukrainy: V 3 t. / Нl. red. Сытнык. – K.: Naukova dumka, 1984. – T. 2. – S. 227.

¹⁷ Kashchenko M.V. Tvorcheskyy put N.F. Kashchenko // Studentski naukovy pratsi. Zbirnyk 13. K.: Kyivskyy derzhavnyi universytet, 1953. – S. 142.

¹⁸ Akt obsledovaniya akademykom E.F. Votchalom deiatelnosti N.F. Kashchenko v Kyevskom akklymatyziatsyonnom sadu. Rukopys. 1922. – IA NBUV. – F. 11. – Op. 2. – Od. zb. 78. – 2 ark.

¹⁹ Otzyv akademyka N. Vavylova o rabote Kyevsokho akklymatyziatsyonnoho sada. Mashynopysnaia kopyia. 1931. – IA NBUV – F. 11. – Op. 2. – Od. zb. 84. – 1 ark.

²⁰ Kashchenko N.F. Yz zhyzny A.F. Kashchenko. Vospomynaniya eho brata Nikolaia. 1920. – Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho (IR NBUV) – F. 10. – Od. zb. 5298. – ark. 5.

²¹ Dokumenty (vypysky yz protokola zasedaniya Prezyduma AN USSR, pysma y zaiavleniya) ob osvobozhdenyy N.F. Kashchenko s posta dyrektora Kyevsokho akklymatsada. 1933–1934. – IA NBUV – F. 11. – Op. 2. – Od. zb. 86. – Ark. 13.

²² Postanova Prezydii AN URSR vid 11 hrudnia 1953 r. pro uvichnenniia pamiati diisnoho chlena AN URSR Kashchenka M.F. 1953. – Op. 2. – Od. zb. 118. – Ark. 2.

²³ Kokhanova L.L. Rozvytyk robit z introduktsii i aklimatyziatsii roslyn v ustanovakh Akademii nauk URSR // Narysy z istorii pryrodoznavstva i tekhniki. – K.: Naukova dumka, 1980. – Vyr. 26. – S. 58.

²⁴ Kashchenko M.F. // Vydatni vitchyzniani botaniky / Berehovyy P.M., Lahutina M.A. – K.: Radianska shkola, 1969. – S. 91–96.

²⁵ Kashchenko M.F. Peretvorennia zhyvoi pryrody (populyarne vykladennia osnov aklimatyziatsii). – K., 1928. – S.24.

Розкрито процес створення та діяльність пивоварного «Товариства власників броварень на Волині», яке представляло волинських броварів на міжнародній арені.

Ключові слова: Польща, Західна Волинь, пивоварна галузь, «Товариство власників броварень на Волині», акціонерне товариство, хміль, пиво.

С. Федорчук
(Ровно)

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ПИВОВАРЕННОЙ ОТРАСЛИ В ЗАПАДНОЙ ВОЛЫНИ (1921–1939 гг.)

В статье проанализировано восстановление отрасли пивоварения и ее развитие как сегмента экономики Западной Волыни в межвоенный период. Прослежена динамика производства пива, проведен сравнительный анализ производства пива в мире и Польском государстве. Исследованы количественные показатели выращивания плантаций хмеля в уездах как одного из главных компонентов в пивоваренной отрасли.

Раскрыто процесс создания и деятельности пивоваренного «Общество владельцев пивоварен на Волыни», которое представляло волыньских пивоваров на международной арене.

Ключевые слова: Польша, Западная Волынь, пивоваренная отрасль, «Общество владельцев пивоварен на Волыни», акционерное общество, хмель, пиво.

S. Fedorchuk
(Rivne)

TRENDS OF THE BREWING INDUSTRY IN WESTERN VOLYN (1921–1939 years)

The article analyzes the development trends of the brewing industry as a segment of the economy in western Volyn in the interwar period. It was shown fighting negative impact on the economic life of the region during the First World War. As a result, brewing suffered from material damage and the hop plantations were destroyed. It was decreased hops plantation in Volyn: in Dubno district – 60%, Lutsk – 80%, Kremenets – about 50%, Rivne – 20%. Ostrog was affected the most, there were destroyed almost all the big plantations of hops. The only quality hops plantation remained in White Krynytsia Kremenets district, which belonged field crops school. As a result, in Volyn there was a decrease of the number of hop products to 25% of pre-war volume.

In 1921 the territory of Western Volyn integrated into the revived Second Commonwealth. The change of power has given new impetus to the industrial development of the region, a significant proportion of which took the food industry. It was shown the revival of brewing industry in Volyn: Khmilnyk laying, installation of Brewing manufacturing, search of outlet.

It was investigated the cultivation of hops in the counties as one of the main components in the brewing

УДК [94(477.82):663.4] «1921/1939»

© Сергій Федорчук
(Рівне)

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПИВОВАРНОЇ ГАЛУЗІ В ЗАХІДНІЙ ВОЛИНІ (1921–1939 рр.)

У статті проаналізовано відновлення галузі пивоваріння та її розвиток як сегмента економіки на Західній Волині в міжвоєнну добу. Простежено динаміку виробництва пива та проведено порівняльний аналіз виробництва пива у світі й Польській державі. Досліджено кількісні показники вирощування плантацій хмелю у повітах як одного з головних компонентів у пивоварній галузі.

industry. It was illuminated that dynamic increase of hop plantations in the world has led to a surplus of hops on the world market. As a result, since 1928 there has been an active decrease in the areas of Khmilnyk, which amounted 18% of the global area. It was marked crisis in Poland the most, because hops plantations increase occurred in the country during the global surplus of the product. The economies which have not very big areas appeared in crisis situation as a whole budget spent on breeding and laying of new plantations of hops. It was indicated about area reduction of hops farms in Poland to 30% of the total.

It will be shown statistical indicators that highlight the network of breweries in the pre-war and post-war periods. It is shown that the lack of raw materials, resources and outlets, forced brewers to lower prices for manufactured products, what affected on its quality. It was noted that most plants in the early postwar years produced only 15% of the pre-war volume.

It was observed the dynamics and comparative analysis of statistical data of production and consumption of beer in the European countries and the Polish state. It was found the increase of beer consumption by one person per year in Poland – from 5 liters in the early 1920s to 8.3 liters in 1929. To match the brewing industry in Poland with a worldwide development it was given the amount of beer consumption per year: Belgium – 183 l., Switzerland – 56.9 l., England – 74,6 l., Germany – 83.3 l., Denmark – 57, 6 l., Austria – 78.8 l., Sweden – 42.3 l., France – 29, 9 l., Netherlands – 26,8 l., Norway – 20 4 l., USA – 4.3 l. per person.

It is emphasized that in 1934 in Poland 171 Brewery were operated. 4665 workers employed there and had produced 1,117 hectoliters of beer in the sum of 61 million zlotys. However, the sale of beer production of eastern Polish province occupied the lowest step.

It was cleaned the process of creation and activity of «Company owners of breweries in Volyn», which represented local brewers internationally. The founders of the company owners were nine breweries in Volyn province. It was marked the role of Chairman of the Union – the Director of Rivne brewery «Berhshlos» was Samuel Pysiuk. It was indicated the purpose of the partnership – coordination of efforts to overcome the difficult economic problems in the beer market and defend the interests of Volyn brewers in the domestic and foreign markets.

It was illuminated activity one of the largest companies – Rivne brewery «Berhshlos». Articles analyzes its manufacturing facilities in a competitive environment for markets products as well as the dynamics of the plant during the 1921-1939years.

It was motivated active search of Volyn beer outlets in the domestic and international markets and implementation of economic brewers' slogan «Gain on world markets products» Made in Poland ».

Keywords: Poland, Western Volyn, brewing industry, «Association of owners of breweries in Volyn», Joint-Stock Company, hops, beer.

Постановка наукової проблеми та її значення. Пивоварна галузь посідає чільне місце в харчовій промисловості України. Вона є прибутковою не лише для безпосередніх виробників, а й для держави, оскільки пивоварні заводи завжди були великими платниками податків. Пиво є рентабельним та популярним серед населення напоєм, тому в розвиток пивоварної галузі виробники інвестують значні кошти. Нині ж для вітчизняного пивоваріння основні компоненти – хміль та броварський ячмінь, в основному, закупаються за кордоном.

Для вирішення досліджуваної проблеми потрібно звернутися до власного історичного досвіду, який підказує, що в міжвоєнний період на території Західної Волині, яка була складовою Польщі, функціонували пивоварні підприємства, які забезпечувалися власною сировиною, а виготовлена продукція користувалася значним попитом не лише на теренах Польської держави, а й усієї Європи. Вивчення історичного досвіду розвитку пивоварної галузі та її тенденцій міжвоєнної доби допоможе екстраполювати умови й чинники її ефективного функціонування в умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Становлення пивоварної галузі на території Волині знайшло вияв у працях переважно краєзнавців – М. Костриці, О. Тищенко та ін. Проте вони здебільшого акцентують увагу на закладенні та розвитку пивоваріння у волинських чеських колоніях до початку Першої світової війни. Лише дослідження О. Прищепи, частково висвітлюють функціонування Рівненського пивзаводу в міжвоєнний період. Наразі комплексних праць з історії розвитку пивоварної галузі у Волинському воєводстві не виявлено. Наше дослідження базується переважно на вивченні та аналізі статистичних довідників і документальних джерел, які допомогли визначити тенденції розвитку пивоваріння у Західній Волині.

Мета статті – проаналізувати особливості розвитку пивоварної галузі у Волинському воєводстві та виокремити діяльність пивоварних підприємств і товариств броварів

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Пивоваріння на Волині бере свої витоки з XIX ст. й пов'язане із чеськими колоністами, які тут оселилися та розпочали господарське життя, привізни з собою найкращі сорти хмелю та най-

новіші технології виробництва пива. Саме чеські колоністи заклали перші якісні хмільники та броварні. Тому не дивно, що на початку XX ст. все виробництво пива (13 великих пивоварних заводів) у Волинській губернії було зосереджено переважно у чехів¹.

Початок Першої світової війни та активні бойові дії на теренах краю негативно позначилися на розвитку пивоварної справи та хмелярства. Разом із тим у переддень війни 1914 р. у Російській імперії був прийнятий «сухий закон», який передбачав заборону виготовлення та вільний продаж алкогольних напоїв (купити та вживати спиртні напої можна було лише в ресторанах та спеціально відведених місцях). Заборона виробництва пива на території царської Росії настала так неочікувано, що більшість пивоварних заводів не змогли адаптуватися до нових умов виробництва «слабкого пива» й тому змушені були припинити свою діяльність, а запаси пива, які зберігалися у підвалах заводів для основного літнього сезону, були знищені, що призвело до значних збитків власників підприємств, а деякі з них так і не відновили роботу. І лише невелика частина пивоварних заводів змогла зберегти свої потужності².

Не кращою була ситуація і в тих пивоварів, які опинилися на територіях, окупованих австрійсько-німецькими військами. Нестача сировини та обмеження у використанні ячменю (який був потрібний для армії) негативно позначилися на якості виробленої продукції. Але найбільшого удару пивоваріння зазнало під час конфіскації окупантами кольорових металів на користь армії. Значна частина обладнання на пивзаводах була виготовлена з міді та мідних сплавів, і тому це призвело до значних матеріальних втрат. Отже, Перша світова війна залишила по собі майже повністю знищену пивоварну галузь, заводи були зруйновані, а території хмільників занедбані.

У 1921 р. територія Західної Волині увійшла до складу Польщі. Зміна влади надала нового імпульсу промислового розвитку регіону, значну частку в якому посіла харчова промисловість, зокрема одна із її галузей – пивоваріння. Відродження галузі на теренах Волині відбулося в нових геополітичних умовах Другої Речі Посполитої. Пивоварам довелося налагоджувати як саме виробництво, так і ринки збуту, які були повністю дезорганізовані через війну. Потрібно було відбудувати не лише броварні, а й відновлювати си-

ровинну базу – хмільники. Ведення активних бойових дій завдало значної шкоди, як хмелярським плантаціям, так і хмелярству в цілому. Суттєве знищення плантацій відбулося у Дубенському повіті, де територія хмільників зменшилась на 60%, Луцькому – 80%, Кременецькому – близько 50%, Рівненському – на 20%. Найбільше постраждав Острозький повіт, де знищили майже всі великі плантації хмелю. Єдина якісна плантація хмелю залишилась у Білій Криничі Кременецького повіту, яка належала рільничій школі. Наслідком таких подій стало зменшення кількості виробленої хмелярської продукції на Волині до рівня 25% довоєнного обсягу³.

Із 500 діючих пивзаводів, які розташовувались на польських землях у довоєнний період, лише 284 знайшли сили для відбудови після війни. Брак сировини, кредитів та ринків збуту змусили пивоварів знизити ціни на виготовлену продукцію, а це, у свою чергу, позначилося на її якості. Більшість заводів виготовляли продукції лише на 15% від довоєнного обсягу. Для виробництва пива не вистачало ячменю, придатного для виготовлення напою, і тому пивовари дуже часто виготовляли неякісне пиво. Слабке пиво, хоч і дешеве, не користувалося попитом на ринку, що призводило до банкрутства заводів. 1 січня 1925 р., з ініціативи пивоварів, на державному рівні був прийнятий закон, який заборонив варити слабоалкогольне, неякісне пиво, що в подальшому вплинуло на покращення та поглиблення ринків збуту⁴.

З огляду на те, що пиво – це сезонний продукт, 70% якого споживається у літній період, підприємці ще восени мали закупити достатню кількість ячменю. Надія пивоварів на те, що ціна на ячмінь із початком збору знизиться, була основним гальмом для підвищення цін на пиво, яке щорічно призводило до збитків. Однією з головних тогочасних проблем стала інфляція та девальвація обігових ресурсів, були такі періоди, коли 100 л пива можна було придбати лише за два злотих. Тому й не дивно, що більшість пивзаводів не змогли покрити витрати на сировину та змушені були припинити своє виробництво⁵. Так, із 284 пивзаводів Польщі, які відновили роботу в повоєнний період, лише 185 змогли пережити грошову реформу, період інфляції та втриматись на плаву до 1928 р. Із загальної кількості пивоварних підприємств Польщі на території Волинського воєводства в той час діяло 12 броварень⁶.

Водночас із забороною варіння слабоалкогольного пива змінилася і форма конкуренції між броварами. Змагання із точки зору цін перетворилось у змагання якості продукції. Польські броварні почали виготовляти пиво, яке не поступалося за якістю закордонним конкурентам. Це привело до збільшення попиту на вітчизняне пиво серед пересічних мешканців. Зріс і обсяг споживання пива на одну особу в рік – від 5 л на початку 1920-х рр., до 8,3 л у 1929 р. Проте, ці цифри зовсім мізерні порівняно з обсягом споживання пива за кордоном, де показники споживання пива були наступними: Бельгія – 183 л, Швейцарія – 56,9 л, Англія – 74,6 л, Німеччина – 83,3 л, Данія – 57,6 л, Австрія – 78,8 л, Швеція – 42,3 л, Франція – 29,9 л, Голландія 26,8 л, Норвегія – 20,4 л, США – 4,3 л на одну особу⁷.

З післявоєнним розвитком пивоваріння активно проходили процеси збільшення розмірів плантацій хмелю через постійний попит на світовому ринку. Проте динамічне збільшення хмелярських плантацій у світі призвело до надлишку хмелю на світовому ринку. Внаслідок цього з 1928 р. спостерігалось активне зменшення площ хмільників, яке складало 18% від світової площі (табл. 1).

Таблиця 1
Світова площа та валовий збір хмелю

Показник	Рік				
	перед війною	1927	1928	1929	1930
Площа, тис. га	101,0	78,6	79,0	77,6	61,4
Валовий збір, тис. т	185,0	144,3	135,3	161,4	110,0

Таблицю складено на основі: *Наше хмільництво на дорозі до літнього // Волинський господар. – 1930. – 15 січ. – С. 8.*

Найбільш гостро криза позначилася саме на Польщі, адже збільшення плантацій хмелю в країні відбувалося у період світового надлишку цього продукту. У кризовому стані опинилися передусім малоземельні господарства (весь бюджет було витрачено на розведення та закладання нових плантацій хмелю). Скорочення площі хмелевих господарств у Польщі сягнуло 30% їх загальної кількості (табл. 2).

Таблиця 2
Площа та валовий збір хмелю у Польщі

Показник	Рік				
	перед війною	1927	1928	1929	1930
Площа, тис. га	8,2	3,2	4,3	3,8	2,7
Валовий збір, тис. т	12,2	5,0	5,3	0,5	3,0

Таблицю складено на основі: *Наше хмільництво на дорозі до літнього // Волинський господар. – 1930. – 15 січ. – С. 8.*

Значного удару завдала пивоварам і глибока економічна криза початку 1930-х рр. Криза зачепила усі сфери економічного життя і була більш затьяжною у Польщі порівняно з іншими європейськими країнами та тривала до 1935 р. Промислове виробництво в 1930 р. порівняно з 1929 р. скоротилося на 18%, а в 1935 р. – на 34%.

Застій виробництва паралізував майже всі галузі економіки. У важкому становищі опинилося сільське господарство. Валовий прибуток сільського господарства знизився. Все це гостро вплинуло і на пивоваріння, яке на пряму залежало від сільського господарства, адже пивовари використовували виключно вітчизняний хміль та ячмінь. Продаж пива різко впав, а підприємства почали банкрутувати. У 1934 р. в Польщі залишилася лише 171 броварня, на яких працювало 4665 робітників. У 1934 р. було виготовлено 1117 гектолітрів пива на суму 61 000 000 злотих⁸. Серед продажу пивної продукції східні воєводства Польщі займали найнижчі сходинки, про що свідчать показники в наведеній таблиці.

Більш ефективно протидіяти економічній кризі могли тільки товариства та спілки пивоварів. Об'єднуватися у спілки промисловцям було дозволено розпорядженням ще з 1919 р., після чого більшість пивоварів намагалися створити власну спілку для боротьби зі складною економічною ситуацією на ринку. Такі товариства були створені по всій країні, існувало загальнопольське «Товариство власників броварень» та окремі товариства які виникали у різних містах та регіонах, наприклад, у Варшаві, Любліні, Львові, Рівному. Загальна мета цих товариств полягала у співпраці в галузі пивоваріння та налагодженні постійних контактів між собою.

Таблиця 3

Продаж пива в Польщі у 1928-1935 рр., тис. гектолітрів

	1928 р.	1929 р.	1930 р.	1931 р.	1932 р.	1933 р.	1934 р.	1935 р.
Загальний	2419	2620	2527	1906	1410	1027	1117	1065
Воєводства: Центральні	596	631	02	500	376	276	294	301
Східні	116	129	120	78	71	62	57	56
Західні	691	783	732	597	434	337	363	337
Південні	1016	1027	937	731	529	352	403	371

Таблицю складено на основі: Держархів Рівненської обл./ Бібл. фонд. Інв. № 1672. – С. 86–98.

Одне з таких об'єднань діяло і на території Волинського воєводства, яке було зареєстроване 15 грудня 1927 р. в Луцьку під назвою «Товариство власників броварень на Волині». Засновниками товариства стали дев'ять власників пивзаводів, які розташовувалися у Волинському воєводстві. Головою та керуючим справами спілки, став директор Рівненського пивзаводу «Бергшлос» Самуїл Писюк⁹. Головною метою створеного товариства була боротьба зі складною економічною ситуацією на пивному ринку та відстоювання інтересів волинських броварів на державному і міжнародних ринках.

Членами товариства і одночасно членами ради стали такі волинські пивовари як: Самуїл Писюк (директор пивзаводу «Бергшлос»), Володимир Шнайдер (директор спілки С. Шнайдера в Луцьку), Йозеф Малінські (директор броварні В. Земана в Луцьку), Костянтин Оліч (директор броварні Й. Земана у Квасиліві), Рувін Хайт (директор броварні в Семидубах), Ян Лінгарт (директор броварні В. Лінгарта в Мирогощі), Йозеф Частек (директор броварні у Вовковиях), Ярослав Мацек (директор броварні в Мізочі), Григорій Хайт (директор броварні в Олиці)¹⁰.

Пивоварною галуззю на Волині займалися переважно чехи та євреї, тоді як українці були задіяні у виробництві продукції лише частково. Так за особовими справами вдалося встановити, що директори С. Писюк, Г. Хайт і Р. Хайт за національністю були євреї, а Й. Малінські, Я. Лінгарт, Я. Мацек, Й. Частек – чехи.

У своїй діяльності товариство керувалося затвердженими статутними вимогами. У статуті зазначалося, що головна мета спілки – розвиток броварного промислу на Волині, керівництво торговельними операціями на

економічному ринку, укладання договорів та розв'язання суперечок між волинськими броварами. Товариство наділялося правом представництва пивоварних заводів у судах та адміністративних установах. Терен його діяльності поширювався на все Волинське воєводство.

Членом спілки міг стати діючий бровар на Волині, відправивши для цього свого представника. Всі, хто входили до товариства повинні були сплачувати членські внески, які складали 10 грошей за кожен проданий гектолітр пива. За несплату внесків або невиконання рішень ради бровар міг бути виключений зі спілки. Рада виступала головним керівним органом, до неї входили всі члени товариства. На голосуванні за винесеними питаннями, кожен мав лише один голос, незалежно від статків та потужності пивзаводу. Засідання відбувалися за потреби, від обсягу накопичених справ, але не частіше ніж раз у місяць. Були чергові засідання, про які заздалегідь попереджали та позачергові (надзвичайні) засідання, про які повідомляли за день до зборів¹¹.

У 1935 р. спілка боролася зі складною економічною кризою на пивному ринку Волині: інформувала членів про найновіші світові нововведення у броварницькій галузі, розглядала акцизи на пиво та низку інших важливих питань для функціонування цього сегмента харчової промисловості.

Детальну інформацію про діяльність товариства довідалися з протоколу засідання, яке відбулося 5 листопада 1935 р. у приміщенні акціонерного товариства «Бергшлос». На засіданні розглянули питання про стан пивного ринку на Волині та способи його оздоровлення. Голова спілки С. Писюк запропонував поділити ринок на сфери впливу, після цього

відбулася жвава дискусія, але одностайного рішення члени не ухвалили. На засіданні були присутні десять членів (до товариства приєднався представник бровара Мартинка в Кременці)¹².

Найбільшим пивоварним заводом у міжвоєнний період стало підприємство Герша Месра Писюка. Завдяки організаційним умінням талановитого менеджера він зумів продукцію пивзаводу продавати за кордон. У різний період часу на підприємстві працювало від 80 до 120 осіб. Продаж виготовленої продукції приносив прибутки. Приміром, у 1927 р. отримали дохід у сумі – 647 392 злотих, спиртових дріжджів – 395621 злотих, а баланс заводу становив 1 085 963 злотих. Вартість усього рухомого та нерухомого майна пивзаводу оцінювалася сумою в 1 434 851 злотих¹³.

Хоча пивоварна галузь у Другій Речі Посполитій приносила значні прибутки, проте залишалася переважно дрібною і малорозвиненою. Так, у 1928 р. у Польщі існувало 188 броварень, більшість із яких були дрібними, близько 40 – середніми і лише 6 – великими¹⁴.

Складна економічна ситуація була не тільки в пивоварів та хмелярів, у занепаді перебувало все сільське господарство Західної Волині. Виходом з цієї ситуації вбачали організацію сільськогосподарських ярмарків та торгів, де б виробники продукції могли напряму, без посередників домовитися із зацікавленими покупцями. Одним із таких ярмарків стали «Волинські торги». На початковому етапі торги планувались, як невеликий ярмарок товарів із Рівненського повіту, проте з часом цей захід зацікавлював усе більшу кількість людей. Так, якщо 1930 р. було представлено 71 виставку товарів, то вже у 1933 р. – 237¹⁵. Звичайно, що такі торги не могли обходитись без пивних павільйонів. Одним із найбільших став павільйон Рівненського пивзаводу «Бергшлос», де якість пива відзначали кожного року найвищими нагородами¹⁶.

Дирекція Рівненського пивзаводу переймалася активним пошуком ринків збуту продукції на вітчизняному та міжнародному ринках, реалізувавши економічне гасло «Здобути світові ринки на товари «Made in Poland»¹⁷.

Один із напрямів торгівлі був спрямований до Палестини. Відчувши можливість налагодження торгівлі з цією країною, М. Писюк встановив контакт із палестинським бізнесменом Ісааком Діскіном. На жаль, достеменно не вдалося встановити, чим саме займався І. Діскін, однак припускаємо, що він мав спра-

ву з харчовою промисловістю. Проаналізувавши ситуацію на ринку, М. Писюк 10 листопада 1933 р. звернувся у Міністерство комунікацій і транспорту у Варшаві з проханням розрахувати вартість перевезення своєї продукції (пива та дріжджів) поїздом до станції Снятин, а звідти – до станції Констанца в Румунії. Перевезення продукції морем мали організувати на кораблях лінії «Гдиня – Америка». Згодом продукцію пивоварного заводу «Бергшлос» мали відправити з порту Констанца до Хайфи в Палестині.

М. Писюк зміг домовитися навіть про те, щоб порожні бочки з під пива повертали назад безкоштовно тими ж кораблями лінії «Гдиня – Америка». На руку підприємцю було і те, що на цей час у Палестині діяла заборона імпорту пива з Німеччини¹⁸. Для налагодження бізнесу в Палестині з Рівного спочатку відправили перші літри пива і дріжджів задля проведення експертизи та дегустації.

У відповідь 1 червня 1934 р. із Тель-Авіва надійшов лист від І. Діскіна про те, що якість наданого пива та умови торгівлі взаємовигідні, й тому він дав згоду «впродовж найближчих 2–3 місяців налагодити спільний бізнес». На жаль, відомостей про подальший розвиток подій встановити наразі не вдалося, однак факт налагодження міжнародної торгівлі засвідчує високу якість рівненського пива.

Виготовлення якісного пива було б неможливе без новітнього обладнання, тому дирекція «Бергшлосу» технічне обладнання та частини для підприємства закуповувала у провідних закордонних компаніях, переважно німецьких. Завод вів листування з доставки обладнання із такими фірмами: «J.A. TOPF & SOHN» в Ерфурті, «Vagn Lomhlt», «C.G. Bohm» у Фредерсдорфі, «J. Stern & CO» у Дрездені, «ERSTE BRUNER», «Фіцнер і Гальпер» у Варшаві¹⁹. Задля виявлення технічних пошкоджень обладнання та уникнення нових неполадок на заводі щорічно проводили технічний огляд. Для цього запрошували як вітчизняних експертів з Польщі, так і закордонних. У період проведення технічного огляду адміністрація пивзаводу оплачувала експертам проїзд, харчування і проживання. Одним із таких експертів був австрійський інженер із Відня Ернест Віттек, якого особисто запросив директор М. Писюк для проведення огляду в 1937 р. За виконану роботу, яка тривала впродовж 3–18 грудня 1937 р., Е. Віттек отримав 976 злотих зарплатні²⁰.

У 1938 р. Рівненський пивоварний завод «Бергшлос» був найприбутковішим підприємством у місті. Він забезпечував роботою близько 120 осіб, а його річний дохід становив 5 мільйонів злотих. Діяльність Рівненського пивзаводу «Бергшлос» перервала Друга світова війна та встановлення радянської влади. 15 листопада 1939 р. постановою Тимчасового комітету завод було націоналізовано.

Отже, на Західній Волині у міжвоєнний період відбулося відродження пивоварної галузі. Наслідки Першої світової війни для пивоварів та хмелярів були катастрофічними: зруйновані заводи, знищені найкращі хмелярські плантації, дезорганізація ринків збуту. Проте більшість заводів змогли знайти ресурси для відбудови та налагодження виробництва. З 500 заводів, які діяли на території Польщі до війни, 284 відновили свою діяльність, із них 12 на території Західної Волині.

Глибока економічна криза яка настала в Польщі на початку 1930-х рр. завдала значного удару по економіці країни та всіх її сферах, не виключенням стала винятком і пивоварна галузь, кількість пивоварних заводів зменшилась майже в двічі. Для боротьби з кризою броварі починають засновувати власні товариства, таким чином намагаючись мінімізувати втрати. У свою чергу об'єдналися і волинські власники пивзаводів. Отримавши в 1927 р. дозвіл від волинського воєводи вони заснували «Товариство власників броварень на Волині» куди увійшли дев'ять найбільших пивоварних заводів. Разом вони відстоювали інтереси броварів на державному та регіональних ринках збуту.

Хоча пивоварна галузь у Другій Речі Посполитій приносила прибутки, проте залишалася переважно дрібною і малорозвиненою. Пивоварам не вистачало державних кредитів для розбудови власного виробництва, модернізувати заводи вдавалось небагатьом власникам. Подальший розвиток цієї галузі призупинила Друга світова війна

¹ Shmyd O. Cheska kolonizatsia Volyni u 60–70-tykh KhIKh st. / O. Shmyd // Aktualni problemy vitchyznianoi ta vsesvitnoi istorii / hol. red. R. M. Postolovskyi. – Rivne: RDHU. – 2009. – Вуп. 15. – С. 88–93, 85.

² Derzharkhiv Rivnenskoï obl./ Bibl. fond. Inv. № 1587. – S. 287.

³ Chmielarstwo na Wołyniu // Zycie Wołynia. – 1924. – №29. – S. 9.

⁴ Derzharkhiv Rivnenskoï obl. Bibl. fond. Inv. № 1587. – S. 288.

⁵ Tam samo, S. 288.

⁶ Wołyń w liczbach. Zbiór tablic statystycznych, dotyczących województwa Wołyńskiego / Pod redak. S. Witkowskiego i S. Landy. – Łuck, 1939. – 65 s.

⁷ Derzharkhiv Rivnenskoï obl. Bibl. fond. Inv. № 1672. – S. 86.

⁸ Tam samo, S. 98.

⁹ Derzharkhiv Rivnenskoï obl., f. R-30, op. 20, spr. 30, ark. 1.

¹⁰ Tam samo, Ark. 9.

¹¹ Tam samo, Ark. 25.

¹² Tam samo, Ark. 13.

¹³ Derzharkhiv Rivnenskoï obl., f. R-240, op. 1, spr. 6, ark. 21.

¹⁴ Derzharkhiv Rivnenskoï obl., f. R-240, op. 1, spr. 12, ark.

¹⁵ Derzharkhiv Rivnenskoï obl., f. 31, op. 1, spr. 1292, ark. 32.

¹⁶ Derzharkhiv Rivnenskoï obl., f. R-240, op. 1, spr. 25, ark. 1.

¹⁷ Derzharkhiv Rivnenskoï obl., f. R-240, op. 1, spr. 25, ark. 1.

¹⁸ Tam samo, Ark. 12.

¹⁹ Derzharkhiv Rivnenskoï obl., f. R-240, op. 1, spr. 3, ark. 3.

²⁰ Derzharkhiv Rivnenskoï obl., f. R-240, op. 1, spr. 29, ark. 10.

УДК 37 (091)(477.81/82) «1921/1939»

© Валентина Добровичська
(Рівне)

ВОЛИНЬСЬКА УКРАЇНЬСЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ У БОРЬТБІ ЗА НАЦІОНАЛЬНУ ШКОЛУ В УМОВАХ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (1921–1939 рр.)

У статті проаналізовано боротьбу української інтелігенції за національне шкільництво в Західній Волині у міжвоєнний період. Висвітлено реалізацію польської освітньої політики на західноукраїнських землях. Обґрунтовано статистичні відомості щодо запровадження утраквістичних шкіл як один із дієвих заходів, спрямованих на зменшення, а в подальшому – ліквідацію українських навчальних закладів.

Зосереджено увагу на прагненні українців відстоювати деклароване польським законодавством право на національно-культурний розвиток національних меншин. Показано подвижницьку працю українських послів у польському сеймі, спрямовану на розв'язання освітніх проблем української спільноти в умовах асиміляції. З'ясовано наслідки «волинського експерименту» Г. Юзевського в шкільництві.

Ключові слова: Друга Річ Посполита, Західна Волинь, українська інтелігенція, польська освітня політика, національне шкільництво, утраквістичні школи.